

Diamanter är för evigt – men Sierra Leonsk ungdom är utbytbar

kommentarer på filmen Blood diamond

Av Mats Utas

Uppsala 16 mars 2007

Jag beskriver en sekvens ungefär 1:08 in i filmen.

Rebellgruppen RUFs camp ser ut som en fritidsgård, en kille kommer cyklande med en brandfackla, kastar den mitt i kampen, den flamlar upp. Kameran fångar upp en annan kille som gungar fram och åter på en gunga. Barnen dricker öl, tar droger och tatuerar in rebelltillhörighet med rakblad. De blir manipulerade av befäl och så håller de av ren skär lust på att slå sönder en bil mitt i deras kamp. De övergår till att presentera sig själva med deras krigsnamn, och bilder av upphetsade trupper varvas med bilder av hur dessa barn brutalt skjuter ner civilbefolkningen – i det här fallet nästan uteslutande kvinnor och barn – de ”riktiga offren” i detta inbördeskrig. Sådana är barnsoldaterna i ett av Afrikas icke-förstådda krig.

Det är en hemsk men idag typisk mediabild av det post-moderna kriget (krig som ingår i vad Mary Kaldor (1999) översimplifierat kallat för ”new wars”). Det är inte längre trummor, masker och stamdanser. Utan dessa har i bilden av de nya krigen bytts ut mot hip-hop-aktig musik, droger och övermaskuliniserade getto-militärer. Men bilden av Afrikas oförklarade krig består – i ”Blood diamond” finns inga spår av att förstå konflikten. Sierra Leone är bara en kuliss.

Det som filmen gör bra: är att länka ihop små konflikter i Afrika med ekonomiska intressen i Europa och USA. Vi får en bra förståelse av hur företag i vår del av världen bidrar med vapen och legosoldater som alltså fördjupar, förlänger och förvärrar konflikter i Afrika. Hur stenar som glittrar vackert på smycken som vi ger varandra av kärlek betyder ond bråd död för andra. Men som sagt filmen hjälper oss inte att förstå varför alla dessa barn och ungdomar krigar.

I min egen forskning runt just barn- och ungdomssoldater i Liberia och sedan Sierra Leone hörde jag till en början bara röster som sa att de var tvångsrekryterade. Och det har ju blivit den vanliga bilden av barnsoldaten i Afrika. Alltså den bestående bilden i de arbeten som biståndsorganisationer och journalister får ut. Dessa bilder ändrades dock med tiden i min forskning – när relationer och förtroenden fördjupades. I Liberia visade det sig till slut att ingen av de jag jobbade med var tvångsrekryterade. Nu menar jag inte att det var så att tvångsrekrytering inte existerade, men, och det är viktigt, att det var långt mer begränsat än vad de flesta studier visar.

Men, om de inte var direkt tvingade att strida så kan man säga att den sociala strukturen, samhället som det såg ut både innan kriget, men främst under kriget, ofta gav få andra alternativ och så att säga lotsade in dem i kriget. De flesta unga pekar på de begränsade möjligheter som fanns för dem i landet. Gruppen ungdom växte framförallt eftersom det blev svårt att bli vuxen – både socialt och ekonomiskt. Social ungdom kunde man vara långt upp i medelåldern. Många kom att känna sig som icke-människor, individer som

samhället inte behövde, som bara var till besvär. Ungdom blev en kategori av de icke-önskade – i samklang med en stor befolkningsökning en extremt explosiv grupp. Barn växte upp med känslan av att de också skulle bli en del av den gruppen. Om de inte gjorde något. Inbördeskriget kom att ses som en ”revolution” i mångas ögon. Barn och ungdom var de som gjorde kriget möjligt – de var fottrupperna. Vi har lärt oss att krig i Afrika är etniska, men i det här fallet skulle jag vilja säga att det var generationellt.

Politiska aktörer och/eller krigsherrar manipulerade skrupulöst dessa ungdomar. Dessa politiska aktörer är i stort sätt samma grupper som de som kämpar om makten i demokratiska val. Exempelvis har både de stora partierna i Sierra Leone stöttat samma rebellrörelse men i olika lägen – det vill säga när det andra partiet satt vid makten. Kriget är alltså ett fullt politiskt spel där ungdomars frustration utnyttjas för att uppnå politisk makt. Och vi skall inte glömma bort att de barn och ungdomar vi sett kriga är samma ungdomar som vi tidigare sett migrera till diamantområden för att finna lyckan där.

Förutom att arbetskraften är den samma har då kriget i Sierra Leone något konkret med diamantrikedomarna att göra? Svaret är både ja och nej.

Kriget uppkomst var inte i diamanter. Det tog exempelvis RUF 3 år innan de kom på hur bra diamantområdena var. Kriget startades alltså inte på grund utav diamantrikedomar, men det kom att finansieras med dessa, att förlängas och förvärras på grund av dessa. RUF kom på att det inte var nog att de fick tillgång till finanser i och med kontrollen av det diamantrika *Kono* distriktet, de upptäckte att i och med kontrollen så började finansiärer komma till dem. Internationella affärsmän tog sig till området och inte sällan erbjöd de sig att ordna med vapen, vapentransporter och militär träning i byte mot diamanter.

Executive Outcome, det Sydafrikanska bolaget som filmen vi sett alluderar till var till en början lierat med Sierra Leones regering, men när bolaget formellt upplöstes blev en del av deras legosoldater kvar. Med Liberia som bas började de i stället att träna RUF. Zainab,* en ung prostituerad tjej som bodde granne med mig i Monrovia (huvudstaden i grannlandet Liberia) hade sin lägenhet betald av Fred, en soldat som tidigare tränat Sierra Leone's armé för Executive Outcome. Nu tränade han alltså fienden – betalningen var nu liksom då tillgången till diamanter. Fred hade oerhört sorgsna ögon, men en Sierra Leonsk kille, som hade stridit tillsammans med Fred berättade att han var en av de rånaste mördare han någonsin mött. Han skall ha slaktat alla urskillningslöst. I filmen tycks Executive Outcome oerhört professionella, eller hur? En vältränad armé? Men tänk på att mörda effektivt är just professionellt, som Överste Coetzee säger i filmen ”we will snuff everything that moves”.

Storföretagen i diamant branschen De Beers och Anglo-American (som tillfälligtvis har samma ägare – familjen Oppenheimer) får hjälp av företag som EO. EO's närvaro i Sierra Leone har alltid varit på grund av dessa stora drakars intresse och går vi till deras gruvor idag så är det samma män som skyddar dem – men de jobbar för företag med nya namn.

* Inte hennes riktiga namn.

Dessa storbolag suger ut kimberlite diamanter i kvantiteter som inte registreras officiellt på nationell nivå – knappast heller internationellt. De har köpt koncessioner, som de betalar småpotatis för – men hur mycket de egentligen får ut av det har i alla fall inte jag lyckats luska ut. Vad vi vet så rör det sig om enorma summor.

Under tiden överlever före detta soldater endast på håret som diamantrivare, närda av en nästintill omöjlig dröm att hitta den stora stenen (som i filmen). Frågar du dem vad diamanter används till så vet de flesta det inte alls. Till flygplan eller fönster är de vanligaste gissningarna. Säger du att de bara är till utsmyckning, vägrar de flesta att tro på det – det är inte möjligt. Diamanter är kanske för evigt, men Sierra Leonska ungdomar är utbytbara.

Referens

Kaldor, Mary

1999 New and old wars: organized violence in a global era. Stanford, Calif.: Stanford University Press.